

Tính đảng của nền báo chí cách mạng Việt Nam là tất yếu và không thể phủ nhận

ThS. PHẠM VĂN BẰNG

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: bangpv88@gmail.com

Nhận ngày 15 tháng 9 năm 2023; chấp nhận đăng tháng 11 năm 2023.

Tóm tắt: Có thể nói, không có nền báo chí của bất cứ một quốc gia, dân tộc nào là phi dân tộc, phi chính trị, phi xã hội hay đứng ngoài nền chính trị. Điều này cũng có nghĩa là nền báo chí của quốc gia nào sẽ mang đặc điểm của dân tộc và nền chính trị xã hội của dân tộc, quốc gia đó. Báo chí Việt Nam là nền báo chí cách mạng, tiếng nói của Đảng, của quần chúng nhân dân, do đó tính đảng và việc đảm bảo tính đảng là yêu cầu cơ bản và tất yếu đối với nền báo chí cách mạng Việt Nam đồng thời cũng là nhân tố quyết định ngòi bút của nhà báo.

Từ khóa: khuynh hướng, báo chí cách mạng, tính đảng, tính tất yếu.

Abstract: The press of any nation cannot be non-national, non-political, non-social, or detached from politics. Therefore, the press of a nation will bear the characteristics of its people and the socio-political system of that nation. Vietnam's press is revolutionary and represents the voice of the Party and the masses, making the party nature and ensuring it a fundamental and essential requirement for Vietnam's revolutionary press, also determining what journalists write.

Keywords: trend, revolutionary press, party nature, inherent nature.

Nếu [hoạt động chính trị - xã hội là một khái niệm có nội dung rộng lớn với nhiều loại hình, phương thức khác nhau⁽¹⁾ thì [hoạt động báo chí là một trong những loại hình hoạt động chính trị - xã hội⁽²⁾. Ở đó, hệ thống xã hội của báo chí tồn tại và hoạt động trong phạm vi xã hội rộng lớn, chịu sự ảnh hưởng và quy định bởi các hệ thống phổ biến với các vị trí quan trọng nhất là Nhà nước, đảng phái chính trị, tổ chức bộ máy hành chính, kinh tế, đạo đức và pháp luật theo quy tắc đặc trưng của mỗi quốc gia, dân tộc.

1. Khuynh hướng chính trị của báo chí và nhà báo

Khuynh hướng được hiểu là [trạng thái tinh thần khiến người ta nghiêng về mặt nào đó⁽³⁾, từ thái độ tinh thần ấy sẽ ảnh hưởng và chi phối trực tiếp tới hành động cũng như việc làm của mỗi người; khuynh hướng chính trị thể hiện ở quan

điểm, ý chí của chủ thể hoạt động nhằm thực hiện những mục tiêu chính trị của mình. Đối với lĩnh vực báo chí, [hoạt động của báo chí thuộc về loại hình các hoạt động chính trị - xã hội liên quan mật thiết đến tư tưởng, tình cảm của con người. Ở đó, dù khách quan đến mức nào, người làm báo cũng bộc lộ cách nhìn, thái độ, phương pháp tiếp cận và sự bình giá của mình đối với những gì đang diễn ra trong cuộc sống⁽⁴⁾. Đây là sự thật và là điều hiển nhiên, diễn ra một cách tự nhiên trong cuộc sống hàng ngày. Ví dụ, khi viết về cuộc xung đột giữa các quốc gia, người viết không chỉ dừng lại ở việc chỉ mô tả, liệt kê những thiệt hại của những quốc gia tham chiến đã phải trải qua mà từ những gì đang diễn ra dù muốn hay không thông qua giọng văn của tác giả, bạn đọc cũng dễ dàng nhận thấy thái độ của người viết ủng hộ hay không ủng hộ đối với vấn đề đã đưa ra. Bởi lẽ, thái độ ngôn ngữ

trong bài viết chính là thái độ của người cầm bút và đồng thời cũng chính là khuynh hướng chính trị của tác giả đã được thể hiện thông qua ngòi bút. Sự bộc lộ này không phải là sự tùy tiện, vu vơ mà xuất phát từ quan điểm, lập trường của người cầm bút thông qua ngôn ngữ chữ viết, hình ảnh, lời nói nhà báo.

Nói đến khuynh hướng của báo chí và sự tác động của khuynh hướng chính trị đối với nhà báo, C.Mác và Ph.Ăngghen đã đưa ra các nghiên cứu dựa trên cơ sở xã hội phân chia giai cấp có sự đấu tranh giữa các nhóm xã hội, giai cấp, đảng phái, dân tộc và đưa ra nhận định rằng: ở xã hội có phân chia giai cấp con người bao giờ cũng đứng về một nhóm xã hội, một giai cấp hay quốc gia nhất định, trong đó, văn học và báo chí là những hoạt động mang ý thức của con người. □ Điểm nổi bật của những con người ấy là họ đều quan tâm đến tất cả những vấn đề của thời đại họ, tham gia vào cuộc đấu tranh thực tiễn, đứng về phía này hay phía khác để chiến đấu, người thì bằng lời nói và ngòi bút, kẻ thì bằng kiếm, và có kẻ bằng cả hai thứ □⁽⁶⁾. Vì như vậy, báo chí của giai cấp, của nhóm xã hội nào sẽ phản ánh tư tưởng, tình cảm, nguyện vọng của giai cấp và nhóm xã hội đó. Từ cơ sở lý luận ấy, các ông cũng khẳng định: những quan điểm cho rằng báo chí khách quan đứng ngoài chính trị, đứng trên lập trường giai cấp và các nhóm xã hội là sai trái hoặc cố tình phủ nhận tính khuynh hướng của báo chí, hoặc nếu không thì đó cũng là một thái độ mập mờ nhằm che dấu cho việc dùng báo chí để phục vụ mục tiêu mờ ám.

Trên thực tế, khuynh hướng báo chí được xem là điểm xuất phát để tạo cảm hứng, niềm tin và động lực cho người viết, góp phần tạo nên sự nhiệt tình cũng như dũng khí cho ngòi bút. Nhà báo là người trực tiếp chịu ảnh hưởng từ môi trường xã hội họ đang sống nên dù muốn hay không thì bản thân cũng đều tự lựa chọn cho mình một hướng đi cụ thể, mặc dù hướng đi đó có thể phù hợp hoặc không phù hợp với xu hướng của lịch sử dân tộc và nhân loại. Dựa trên quan điểm của C.Mác và Ph.Ăngghen thì rõ ràng điều này sẽ luôn tồn tại và xảy ra ở bất kỳ thời điểm nào của lịch sử trong

xã hội có giai cấp. Liên hệ với thực tiễn hoạt động báo chí, lý luận trên đã chỉ ra cho chúng ta thấy rằng: khuynh hướng chính trị của nhà báo thuộc lĩnh vực nào sẽ đại biểu cho bản lĩnh chính trị và lập trường của giai cấp đó, nhà báo sẽ hoạt động nghề nghiệp nhằm mục đích phục vụ cho khuynh hướng chính trị mà bản thân họ hướng tới. Báo chí của tư sản sẽ mang lý tưởng và quan điểm của giai cấp tư sản và phục vụ cho lợi ích của chính quyền các nước tư bản; báo chí vô sản sẽ chiến đấu để bảo vệ lợi ích chính đáng cho giai cấp vô sản và nhân dân lao động vì lợi ích tốt đẹp của con người và vì con người.

Từ những điều trên có thể thấy, khuynh hướng chính trị ảnh hưởng trực tiếp đến hoạt động sáng tạo tác phẩm của người viết báo. Có lẽ cũng chính vì vậy mà Chủ tịch Hồ Chí Minh - Vị lãnh tụ muôn vàn kính yêu của dân tộc Việt Nam, nhà báo vô sản vĩ đại, người thầy sáng lập nên nền báo chí cách mạng nước ta cũng đã nói: □ tất cả những người làm báo, (người viết, người in, người sửa bài, người phát hành □) phải có lập trường chính trị vững chắc. Chính trị phải làm chủ. Đường lối chính trị đúng thì những việc khác mới đúng được □⁽⁷⁾. Và trên thực tế Người đã đặt nền móng đầu tiên cho nền báo chí cách mạng Việt Nam và là Nhà báo vô sản lỗi lạc trong nền báo chí ấy; Người không chỉ trực tiếp gây hạt giống để uơm mầm mà còn là người vui đắp, tưới tắm cho hạt giống báo chí cách mạng đơm chồi, nảy lộc trở thành nền báo chí cách mạng Việt Nam.

2. Tính Đảng của nền báo chí cách mạng Việt Nam

Theo lý luận báo chí cách mạng hiện đại, tính đảng của báo chí vô sản là nền □ báo chí tự giác và vững vàng đứng trên lập trường của giai cấp công nhân, trở thành tiếng nói thể hiện quyền lợi của mọi tầng lớp nhân dân lao động, đồng thời chịu sự lãnh đạo và tuyên truyền, tổ chức thực hiện đường lối chính sách của Đảng Cộng sản □⁽⁸⁾: *Về mặt xã hội*, tính đảng quy định hoạt động của báo chí để thực hiện chức năng nhiệm vụ thông qua góc nhìn của nhà báo về quan điểm, đường lối của Đảng; *Về mặt tổ chức*, tính đảng đòi hỏi nhà báo, cơ quan

báo chí và nền báo chí phải hoạt động theo khuôn khổ hiến pháp và pháp luật, quy định; *Về mặt tư tưởng*, tính đảng đòi hỏi báo chí phải tham gia tích cực vào việc tuyên truyền, phổ biến và hình thành tư tưởng chủ lưu tích cực và tiến bộ trong xã hội. Hay nói cách khác, tính đảng chính là cương lĩnh hành động, phương hướng sáng tạo của tự do báo chí; đồng thời thông qua tiêu chí hoạt động, quy chế về chức năng, nhiệm vụ để tạo nên thước đo giá trị của nền báo chí dân tộc. Và như vậy theo nguyên tắc chung của nền báo chí cách mạng hiện đại, báo chí cách mạng Việt Nam là nền báo chí của đội quân tiên phong của giai cấp vô sản và toàn thể nhân dân lao động; do đó, tính dân tộc với biểu hiện cao nhất là tính đảng được thể hiện rất rõ ngay trong quá trình hoạt động thực hiện vai trò, chức năng nhiệm vụ của báo chí. Đây vừa là nguyên tắc chi phối mọi hoạt động của báo chí nhưng đồng thời cũng là cơ sở tạo nên nguồn cảm hứng bất tận giúp cho nhà báo tự do sáng tạo tác phẩm trong khuôn khổ mà pháp luật Việt Nam cho phép.

Báo chí cách mạng Việt Nam thể hiện rõ tính đảng thông qua hoạt động giáo dục lý luận Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và quan điểm, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; tuyên truyền đấu tranh, phản bác các quan điểm sai trái của các thế lực phản động, thù địch, các thói hư, tật xấu trong đời sống xã hội, đồng thời giáo dục, nâng cao tinh thần đại đoàn kết toàn dân tộc. Chính vì vậy cùng với quá trình lãnh đạo cách mạng Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn coi trọng tính đảng, tính chiến đấu của báo chí, Người quan niệm: báo chí của ta phải phục vụ nhân dân lao động, phục vụ cho đấu tranh giải phóng dân tộc, thống nhất nước nhà, xây dựng chủ nghĩa xã hội, cho hoà bình thế giới. Đó được xem là mục đích, là điều kiện và là tiêu chuẩn đạo đức trong hoạt động sáng tạo tác phẩm của nhà báo, của nền báo chí nước ta. Quan niệm đầy tính nhân văn đó của Bác đã gieo mầm cảm hứng bất tận cho những ngòi bút trở thành chiến sĩ. Tư tưởng của Người cũng chính là tư tưởng của Đảng, gắn liền với hơi thở cuộc sống và cuộc đấu tranh chính nghĩa giành độc lập của dân tộc ta.

Có thể thấy, tính đảng của báo chí cách mạng Việt Nam không chỉ thể hiện thông qua các hoạt động báo chí mà còn thể hiện rõ ở mục đích làm báo. Với quan niệm, *làm báo là làm cách mạng*, hoạt động báo chí cũng chính là hoạt động cách mạng, người làm báo phải trở thành vũ khí sắc bén của cách mạng, đấu tranh vì hoà bình, độc lập dân tộc và hạnh phúc cho nhân dân người cộng sản yêu nước Hồ Chí Minh đã sáng lập tờ *Thanh Niên* đặt dấu mốc đầu tiên cho sự ra đời của nền báo chí cách mạng Việt Nam (cơ quan ngôn luận của tổ chức Việt Nam Thanh niên cách mạng đồng chí hội).

Ngược dòng lịch sử, tính từ thời điểm tờ *Thanh niên* ra đời đến năm 1929, cả nước đã có trên 50 tờ báo và tạp chí của Hội Thanh niên, Đảng Cộng sản Đông Dương và Đảng Cộng sản An Nam⁽⁸⁾. Khác với các tờ báo thời kỳ trước, cơ quan báo chí được Bác sáng lập giai đoạn này có tổ chức, mục đích chính trị rõ ràng trong đó: những cây bút thời kỳ này đa số đã được thông qua lớp đào tạo thâm nhuần chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề dân tộc và thuộc địa. Chính vì vậy, ngòi bút của họ đã mang tính chiến đấu rất cao, nhiều bài viết đã vạch trần âm mưu của kẻ đi xâm lược, lên án, tố cáo tội ác của bọn thực dân cướp nước, thông qua đó tuyên truyền chủ nghĩa cách mạng, chủ nghĩa yêu nước giúp nhân dân nhận rõ con đường cách mạng và phương pháp cách mạng đúng đắn để sẵn sàng đi theo Đảng làm cách mạng.

Cùng với sự phát triển trong sự nghiệp cách mạng, báo chí cách mạng nước ta thể hiện rõ tính đảng cùng với những bước đi của lịch sử dân tộc: từ khi vận động thành lập Đảng, tới huấn luyện cán bộ, chuẩn bị cơ sở lý luận, chính trị, tư tưởng và tổ chức cho việc thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam vào ngày 3/2/1930, tiến tới tổng khởi nghĩa giành chính quyền Tháng Tám năm 1945, tiếp đó là vũ khí đấu tranh sắc bén trên mặt trận chính trị và tư tưởng, cùng toàn Đảng, toàn dân và toàn quân đi vào các cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc đánh thắng thực dân Pháp và đế quốc Mỹ, thu giang sơn về một mối, cả nước đi lên chủ nghĩa xã hội, tiếp tục thực hiện hai nhiệm vụ chiến lược

là xây dựng và bảo vệ tổ quốc, đẩy mạnh toàn diện công cuộc đổi mới, tất cả vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh⁽⁹⁾. Trong suốt những chặng đường lịch sử đó, quan điểm của Đảng ta về báo chí đã trở thành cơ sở pháp lý, mục tiêu hành động của nhà báo, giúp họ vững niềm tin ý chí, nghị lực biến ngòi bút thành vũ khí đấu tranh cách mạng trong sự nghiệp **phò chính trừ tà**.

3. Tính đảng của báo chí cách mạng Việt Nam là tất yếu và không thể phủ nhận

Trong giai đoạn hiện nay, đã có một số thế lực phản động, thù địch sử dụng chiêu trò phủ nhận tự do báo chí ở Việt Nam, từ đó lấy cớ để phủ nhận vai trò của Đảng trong hoạt động báo chí nước ta nhằm mục đích chống phá Đảng và công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội của nhân dân ta. Tuy nhiên, những chiêu trò đó càng không thể phủ nhận hay xoá bỏ được vai trò của Đảng ta trong hoạt động báo chí, bởi tính đảng của báo chí cách mạng Việt Nam là tất yếu và không thể phủ nhận.

Cụ thể, chúng lý luận rằng: **sở dĩ** Việt Nam không có tự do báo chí, tự do ngôn luận bởi xuất phát từ nền chính trị nhất nguyên, bởi **chế độ độc đảng** can thiệp vào hoạt động báo chí⁽¹⁰⁾. Dựa trên bản chất của hoạt động thông tin báo chí và thực tiễn báo chí Việt Nam có thể khẳng định: đây là luận điệu hoàn toàn sai trái nhằm mục đích hạ bệ Đảng, phủ nhận vai trò lãnh đạo của Đảng đối với nền báo chí Việt Nam. Sở dĩ có thể khẳng định như vậy là bởi vì theo lập luận về nền báo chí vô sản thì báo chí cách mạng nước ta là nền báo chí của đội quân tiên phong của giai cấp công nhân và nhân dân lao động, hoạt động thông tin vì quyền và lợi ích chính đáng của nhân dân trong khuôn khổ pháp luật. Ở đó, sự lãnh đạo của Đảng đối với hệ thống báo chí là rất rõ ràng và tất yếu để đảm bảo các nguyên tắc hoạt động của báo chí. Và đây cũng là khởi nguồn để tạo nên mọi cảm hứng sáng tác của nhà báo.

Như đã nói ở trên, tự do báo chí về bản chất suy cho cùng đều phụ thuộc vào hoạt động sáng tạo tác phẩm của Nhà báo. Tuy nhiên, việc nhà báo sử dụng ngòi bút của mình như thế nào lại phụ

thuộc vào khuynh hướng chính trị của họ và nền báo chí mà họ đang sống và chịu ảnh hưởng. Bên cạnh đó, khuynh hướng lại là thuộc tính của con người được hình thành một cách tự nhiên trong đời sống xã hội. Theo đó, nền báo chí đứng trên lập trường tư tưởng của Đảng phái, quốc gia, dân tộc nào thì báo chí sẽ đứng trên quan điểm, lập trường của đảng phái, quốc gia, dân tộc ấy để cung cấp thông tin, phục vụ cho lợi ích của đảng phái, quốc gia, dân tộc mà nền báo chí đó đã lựa chọn, và là điều hiển nhiên. Ví dụ: báo chí Mỹ và một số nước phương Tây khi đưa tin về cuộc vận động tranh cử tổng thống, mỗi tờ báo tùy vào việc đi theo đảng phái nào (đổi lập, cánh tả hay cộng hoà) sẽ có những bài viết tương ứng với nội dung tuyên truyền, cổ động nhằm mục đích thuyết phục người dân bỏ phiếu cho ứng cử viên mà họ lựa chọn ủng hộ. Và như vậy, báo chí cách mạng Việt Nam đặt dưới sự lãnh đạo của Đảng, mà nhiệm vụ của Đảng lại luôn gắn liền với sứ mệnh của lịch sử dân tộc nên báo chí cách mạng Việt Nam đương nhiên sẽ đứng trên quan điểm, lập trường của giai cấp công nhân và nhân dân lao động dưới sự lãnh đạo của đội quân tiên phong đại diện cho giai cấp công nhân và nhân dân lao động là Đảng Cộng sản Việt Nam. Đây là tính giai cấp của báo chí và cũng là tính đảng không thể tách rời của nền báo chí cách mạng Việt Nam.

Theo quy luật được hình thành một cách tự nhiên, tính đảng là sự phát triển và kết tinh cao độ và sinh động của tính dân tộc, **là** đứa con nôi của giai cấp lao động. Vậy nên, khi báo chí lĩnh sứ mệnh bảo vệ và phát triển những điều thuộc về quốc gia dân tộc, thuộc về nhân dân, thì đó chính là khi tính đảng phát triển cao nhất, rực rỡ nhất và cũng là thiêng liêng nhất. Từ đó suy ra, báo chí cách mạng Việt Nam là nền báo chí của một chính đảng duy nhất thông tin, tuyên truyền nhằm bảo vệ quyền và lợi ích chính đáng của dân tộc, đấu tranh cho quyền và lợi ích của nhân dân vừa thể hiện sâu sắc tính đảng **là điều tất yếu** mà vẫn đảm bảo được các yếu tố về hoạt động tự do sáng tạo tác phẩm báo chí theo lẽ tự nhiên.

Những tổ chức và cá nhân cho rằng: **ở** Việt

Nam không có tự do ngôn luận, tự do báo chí □ Việt Nam kiểm soát và bóp nghẹt quyền tự do báo chí, tự do Internet □ Hà Nội □ bắt bớ nhiều Blogger □□ điển hình như báo cáo nhân quyền thế giới hàng năm của Anh, Ôxtrâyliia; Nghị quyết của Nghị viện EU, Báo cáo thường niên, thông cáo báo chí của các tổ chức quốc tế, báo cáo của tổ chức Phóng viên không biên giới (RSF), của Ủy ban bảo vệ nhà báo □ dựa trên cơ sở xuyên tạc khái niệm tự do báo chí để vu cáo Nhà nước ta vi phạm tự do báo chí □⁽¹¹⁾ là hành vi sai trái. Bởi lẽ, khi đưa ra vấn đề và kết luận, họ chỉ đưa ra các trích dẫn về quy định cũng như pháp luật quốc tế và của Việt Nam về tự do báo chí nhưng lại cố tình bỏ qua những quy định, điều khoản và nghĩa vụ kèm theo rồi phát tán lên mạng xã hội để cho nhiều người hiểu nhầm rằng □ tự do báo chí là một quyền tuyệt đối □ hồng xuyên tạc về quyền tự do ngôn luận và quyền tự do báo chí ở Việt Nam. Trong khi trên thực tế, quyền tự do ngôn luận hay tự do báo chí của mỗi công dân lại hoàn toàn phụ thuộc vào chế độ dân chủ của xã hội mà họ đang sinh sống. Vậy nên, có thể khẳng định: mọi thông tin đăng trên báo của Việt Nam bắt buộc phải đảm bảo tính đảng (tính định hướng) trong nội dung vì mục đích tốt đẹp đó là đấu tranh để là bảo vệ, quyền và lợi ích chính đáng của nhân dân, vì độc lập dân tộc, hoà bình và tiến bộ xã hội; mọi thông tin đi trái với những điều trên sẽ không phù hợp với quy luật phát triển tự nhiên của xã hội, không phù hợp với sự phát triển của dân tộc. Vì vậy, những thông tin báo chí thể hiện quan điểm của Đảng, thể hiện tính đảng của nền báo chí cách mạng Việt Nam là tất yếu và hoàn toàn không phải không có tự do báo chí như một số luận điểm đã cố tình xuyên tạc, bôi nhọ.

Để bảo đảm các quyền công dân trong đó có quyền tự do báo chí của công dân được thực thi trong đời sống theo hiến pháp và pháp luật Việt Nam, Quốc hội đã ban hành Hiến pháp năm 2013, trong đó, Điều 25 của luật này ghi rõ, □ công dân có quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí □, ngoài ra Quốc hội còn ban hành nhiều văn bản quy phạm pháp luật như Nghị định về quản lý, cung cấp sử dụng dịch vụ Internet và thông tin mạng xã hội

(2013); Luật Báo chí (2016); Luật tiếp cận thông tin (2016) □ khẳng định quyền tự do ngôn luận trên báo chí tại Việt Nam □ hoàn toàn tương thích về mặt luật đối với các văn kiện quốc tế về quyền con người, quyền tự do ngôn luận trên báo, báo chí □⁽¹²⁾. Và quả thực, thực tế các cơ quan báo chí ở nước ta đều được đảm bảo quyền tự do ngôn luận: từ hoạt động tuyên truyền chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước đồng thời thực hiện nhiệm vụ là cầu nối của Đảng với nhân dân. Thông qua báo chí, tâm tư, nguyện vọng và phản ánh của nhân dân được phản biện, đề xuất với Đảng và Nhà nước trong phạm vi pháp luật quy định, phù hợp với sự phát triển của lịch sử dân tộc. Mỗi quan hệ này cho chúng ta thấy rõ nền báo chí cách mạng Việt Nam là nền báo chí của toàn dân và được dân chúng quan tâm hưởng ứng.

Như vậy có thể thấy, báo chí cách mạng Việt Nam là nền báo chí của Đảng, của dân tộc, phục vụ cho quyền và lợi ích chính đáng của đại đa số người dân và được nhân dân quan tâm ủng hộ, đây là nền báo chí công khai đã được Đảng ta thừa nhận. Đó là nền báo chí mang đậm tính đảng phù hợp với quy luật phát triển của thời đại, đồng thời phù hợp với quy định và luật pháp quốc tế. /.

(1), (2), (4), (7) Tạ Ngọc Tấn (2007), *Cơ sở lý luận báo chí*, Nxb. Lý luận chính trị, tr.32 - 33, 32, 55, 160.

(3) <https://tudiensoc.com/tu-dien/tu-dien-tieng-viet>.

(5) C.Mác và Ph. Ăngghen (1957), *bàn về nghệ thuật*, M, T.I, tr. 346 - 347.

(6) Báo nói tại Đại hội lần thứ II, Hội Nhà báo Việt Nam ngày 16/4/1959.

(8), (9) Đào Duy Quát, Đỗ Quang Hưng, Vũ Duy Thông (2010), *Tổng quan lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam (1925 □ 2010)*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.9, 10.

(10) Trích theo: <https://www.qdnd.vn/phong-chong-dien-bien-hoa-binh/khong-the-phu-nhan-tinh-dang-trong-nen-bao-chi-cach-mang-697633>

(11), (12) Hội đồng Khoa học các cơ quan Trung ương Đảng, Chủ biên GS, TS. Vũ Văn Hiến (2020), *Một số luận cứ phân bác các quan điểm sai trái, thù địch chống phá Đại hội XIII của Đảng*, T.1. Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, tr.190, 198.